

	Data	Numer	Autorzy
	28 kwietnia 2017	7	Aleksander Łaszek, Rafał Trzeciakowski
<h2 data-bbox="523 264 1315 398">Rachunek od Państwa: na co idą nasze podatki?</h2>			

**Współpraca w aktualizacji metodologii Tomasz Dróżdź*

- Od 2011 roku, kiedy FOR po raz pierwszy przygotował Rachunek od Państwa, nominalne wydatki publiczne na 1 mieszkańca Polski wzrosły z 18 018 zł do 20 214 zł. Z tego ponad 820 zł to efekt wzrostu cen, a prawie 1 380 zł to realny wzrost wydatków państwa.
- Udział wydatków państwa w PKB spada w Polsce powoli, chociaż stabilnie, od 2010 roku. Wtedy wydatki publiczne osiągnęły szczyt ze względu na kryzys w gospodarce światowej, który zmusił ówczesny rząd do redukcji wydatków. W 2016 roku udział wydatków w PKB również spadł, ale na skutek zahamowania inwestycji publicznych.
- Emerytury i renty (31%, 6 345 zł na 1 mieszkańca), edukacja (12%, 2 365 zł na 1 mieszkańca) oraz służba zdrowia (11%, 2 207 zł na 1 mieszkańca) to największe kategorie wydatków państwa i łącznie odpowiadają za ponad połowę wydatków.
- W latach 2011-2016 miał miejsce niepokojąco szybki wzrost wydatków na pomoc społeczną. Nominalnie wzrosły o 71%, czyli znacznie szybciej od ogółu wydatków państwa (12%). Większość (65%) przyrostu wydatków na pomoc społeczną, wynikała z wejścia w życie programu Rodzina 500+ na 9 miesięcy 2016 roku. W 2017 roku oczekujemy dalszego wzrostu, ze względu na pełne 12 miesięcy obowiązywania programu.
- Koszty obsługi długu publicznego spadły od 2013 roku zgodnie z trendem w Unii Europejskiej wraz z poprawą koniunktury światowej. Stopa oprocentowania polskiego długu publicznego pozostaje jednak na jednym z najwyższych poziomów w UE.
- Stopa procentowa jaką płaci państwo polskie za zadłużanie jest ciągle relatywnie wysoka biorąc pod uwagę poziom zadłużenia publicznego. To oznacza, że inwestorzy postrzegają nas ciągle jako mniej wiarygodnych instytucjonalnie od Europy Zachodniej.

1. Rachunek od państwa wzrósł od 2011 roku o 2197 zł

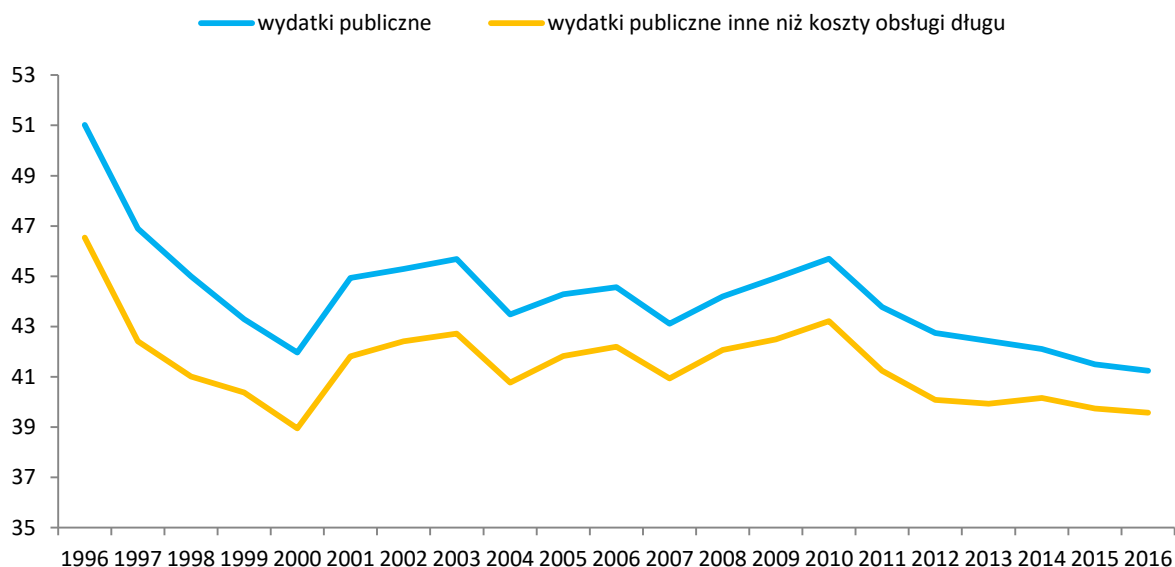
Nominalne wydatki publiczne w przeliczeniu na jednego mieszkańca systematycznie rosną. W 2011 roku, kiedy przygotowaliśmy pierwszą edycję rachunku od państwa, wydatki publiczne w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosiły 18 018 zł¹. W 2016 roku wydatki publiczne, bazując na wstępnych szacunkach Eurostatu, można szacować na 20 214 zł. Część tego wzrostu wynika z rosnących cen – między 2011 a 2016 rokiem ceny w polskiej gospodarce (deflator PKB) wzrosły o 4,6%. Liczba ludności rezydującej, będącej podstawą naszych wyliczeń, w tym okresie niemal się nie zmieniła – przez 6 lat spadła minimalnie, o 0,2%. Można więc powiedzieć, że z 2 196 zł zmiany wydatków publicznych 820 zł to efekt wzrostu cen, a 1 377 zł to realny wzrost.

Wielkość wydatków publicznych najlepiej jest odnosić do wielkości PKB. Znaczną część wydatków publicznych stanowią płace oraz transfery pieniężne powiązane z wysokością płac. Dlatego w sytuacji, gdy rosną płace w gospodarce trudno byłoby oczekiwać, by płace w sektorze publicznym i będące ich funkcją wydatki publiczne stały w miejscu. Inaczej pracownicy odeszliby do sektora prywatnego. Jednocześnie to podatki nakładane na gospodarkę są źródłem finansowania wydatków publicznych, więc porównując ich wysokość z wielkością PKB, jesteśmy w stanie ocenić jak wysokich, w relacji do dochodów, podatków można się spodziewać.

Wydatki publiczne w relacji do PKB powoli, ale systematycznie spadają. Od 2010 roku, w którym wydatki publiczne osiągnęły w relacji do PKB najwyższy od 15 lat poziom, relacja ta powoli obniża się. Tak wysoki poziom wydatków w 2010 roku był efektem zarówno spowolnienia PKB, będącego echem globalnego kryzysu finansowego, jak i wzrostu wydatków publicznych, którymi rząd próbował podtrzymać koniunkturę. Ekspansywna polityka fiskalna doprowadziła do szybkiego wzrostu zadłużenia państwa, co, w konsekwencji, zmusiło ówczesny rząd do ograniczenia wydatków i deficytu finansów publicznych. Ograniczeniu wydatków publicznych sprzyjały też niskie stopy procentowe w światowej gospodarce, a od 2016 roku także, znacznie mniej korzystne, załamanie inwestycji publicznych, o czym piszemy w rozdziale 3.

¹ Wartość zaktualizowana zgodnie z notatką metodologiczną, patrz rozdział 5.

Wykres 1. Wydatki publiczne w relacji do PKB (%)

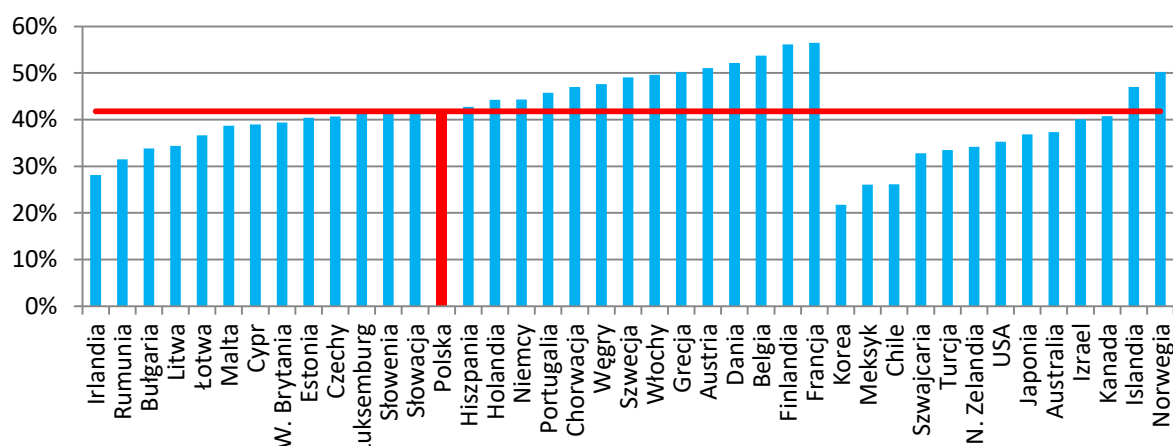

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie danych Eurostatu

Wydatki publiczne w Polsce pozostają wysokie, w porównaniu do szybko rozwijających się państw wysoko rozwiniętych. Choć podatki konieczne do sfinansowania wydatków publicznych osłabiają bodźce do pracy i inwestowania i tym samym obniżają tempo wzrostu gospodarczego to jednocześnie sprawna administracja, sądy, policja, czy edukacja wspierają wzrost gospodarczy. Dyskusja dotycząca tego, które wydatki publiczne wspierają wzrost, a które nie, trwa. Niemniej wedle różnych szacunków łączna wielkość wydatków publicznych, który maksymalizuje tempo wzrostu gospodarczego waha się w przedziale 17% - 25% PKB.² W tym przedziale były wydatki publiczne w państwach Europy Zachodniej gdy rozwijały się one szybko w latach 50. i 60. czy tygrysach azjatyckich, które dzięki szybkiemu rozwojowi w latach 80. i 90. dołączyły do grona krajów najlepiej rozwiniętych. Wzrost gospodarczy nie jest jedynym kryterium podejmowania oceny polityki w demokratycznych państwach – dla części wyborców istotne może być także finansowanie zabezpieczenia socjalnego dla najuboższych. Przykłady Irlandii, Australii, Nowej Zelandii czy Szwajcarii pokazują, że jest to możliwe przy wydatkach publicznych poniżej 40% PKB, czyli poniżej obecnego poziomu wydatków publicznych w Polsce. Wydatki publiczne w relacji do PKB niższe od Polski ma zdecydowana większość krajów wysokorozwiniętych nie należących do Unii Europejskiej.

² Skrok E. (2013), "Podatki a wzrost gospodarczy: wnioski dla Polski wynikające z teorii i doświadczeń międzynarodowych", (mimeo).

Wykres 2. Wydatki publiczne w relacji do PKB w państwach OECD, 2016 rok

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie prognoz IMF

2. Wydatki publiczne to nie tylko budżet państwa

Wydatki państwa zbyt często są utożsamiane z budżetem państwa. W rzeczywistości wydatki budżetu państwa to mniej niż połowa wydatków publicznych. W 2016 roku wydatki budżetu państwa według wstępnych szacunków miały wynieść 368,5 mld zł. Władze lokalne, czyli samorzady wydały kolejne 219,3 mld zł. Wydatki na emerytury i renty z administrowanego przez ZUS Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyniosły 201 mld zł, a z wypłacającego rolnikom emerytury i renty KRUS 21,3 mld zł. Istotną część wydatków państwa stanowiły także wydatki NFZ, który w 2016 roku miały wynieść ponad 70 mld zł. Powyżej wymienione pozycje to tylko część sektora finansów publicznych. Według danych GUS sektor finansów publicznych obejmuje ponad 61 tys. jednostek, które obok tak dużych instytucji jak poszczególne ministerstwa, FUS czy NFZ obejmuje także wiele znacznie mniejszych podmiotów jak szkoły, uczelnie, szpitale, ale także inne podmioty np. zarządy cmentarzy komunalnych, parki miejskie, studia filmowe „TOR”, „ZEBRA”, „KADR”. Siłą rzeczy, rachunek od państwa powstaje na podstawie danych dla największych jednostek dla których dostępne są zagregowane dane (budżet państwa, wydatki samorządów, KRUS, FUS, NFZ oraz uczelnie publiczne).

Obraz finansów publicznych dodatkowo komplikują liczne przepływy pomiędzy poszczególnymi podmiotami dlatego, choć według wstępnych szacunków Komisji Europejskiej wydatki publiczne w 2016 roku w Polsce wyniosły 767,6 mld zł, to prosta suma wydatków budżetu państwa, samorządów, NFZ, FUS i KRUS wyniosła 880,1 mld zł. Ta pozorna niezgodność wynika z licznych przepływów w ramach sektora finansów publicznych. Przykładowo budżet państwa dotuje KRUS, KRUS opłaca ubezpieczenie zdrowotne za część rolników w NFZ, a NFZ finansuje wykonanie świadczeń w publicznych szpitalach. I tak w 2015 roku, dla którego są już dostępne skonsolidowane dane transfery z sektora centralnego (budżet państwa przede wszystkim) do władz lokalnych (samorzady) wyniosły ponad 80 mld zł, a do sektora ubezpieczeń społecznych (ZUS, KRUS i NFZ) kolejne 65 mld zł. Natomiast transfery z sektora ubezpieczeń społecznych do sektora centralnego wyniosły prawie 12 mld zł, a do samorządów kolejne 30 mld zł (te transfery to przede wszystkim NFZ kontraktujący świadczenia w szpitalach i przychodniach będących własnością rządu lub samorządów). Tak szczegółowe rozbicie dla 2016 roku nie jest jeszcze dostępne w trakcie przygotowywania rachunku od państwa.

Pełna konsolidacja wydatków publicznych oraz przypisanie ich do poszczególnych celów jest zajęciem bardzo czasochłonnym. Wymaga to szczegółowej analizy wydatków, ponad 61 tys. jednostek wchodzących w skład sektora finansów publicznych oraz oczyszczenia ich z przepływów pomiędzy nimi. Taką analizę przeprowadza GUS i Eurostat, ale nawet dla tych instytucji jest to zajęcie bardzo czasochłonne i zagregowane dane o wydatkach publicznych według kategorii (klasyfikacja COFOG) podawane są dopiero w drugiej połowie roku. FOR, koncentrując się na największych podmiotach sektora finansów publicznych jest w stanie podać szacunkowe wydatki na poszczególne pozycje znacznie wcześniej. Ponieważ jednak nie obejmujemy w analizie wszystkich podmiotów oraz pomijamy tą część wydatków, w której istnieją obawy podwójnego księgowania, każdy rachunek od państwa zawiera pozycję bilansującą „inne”. Jest ona obliczana jako różnica między sumą wydatków publicznych podawaną przez Eurostat, a sumą pozycji widocznych na rachunku.

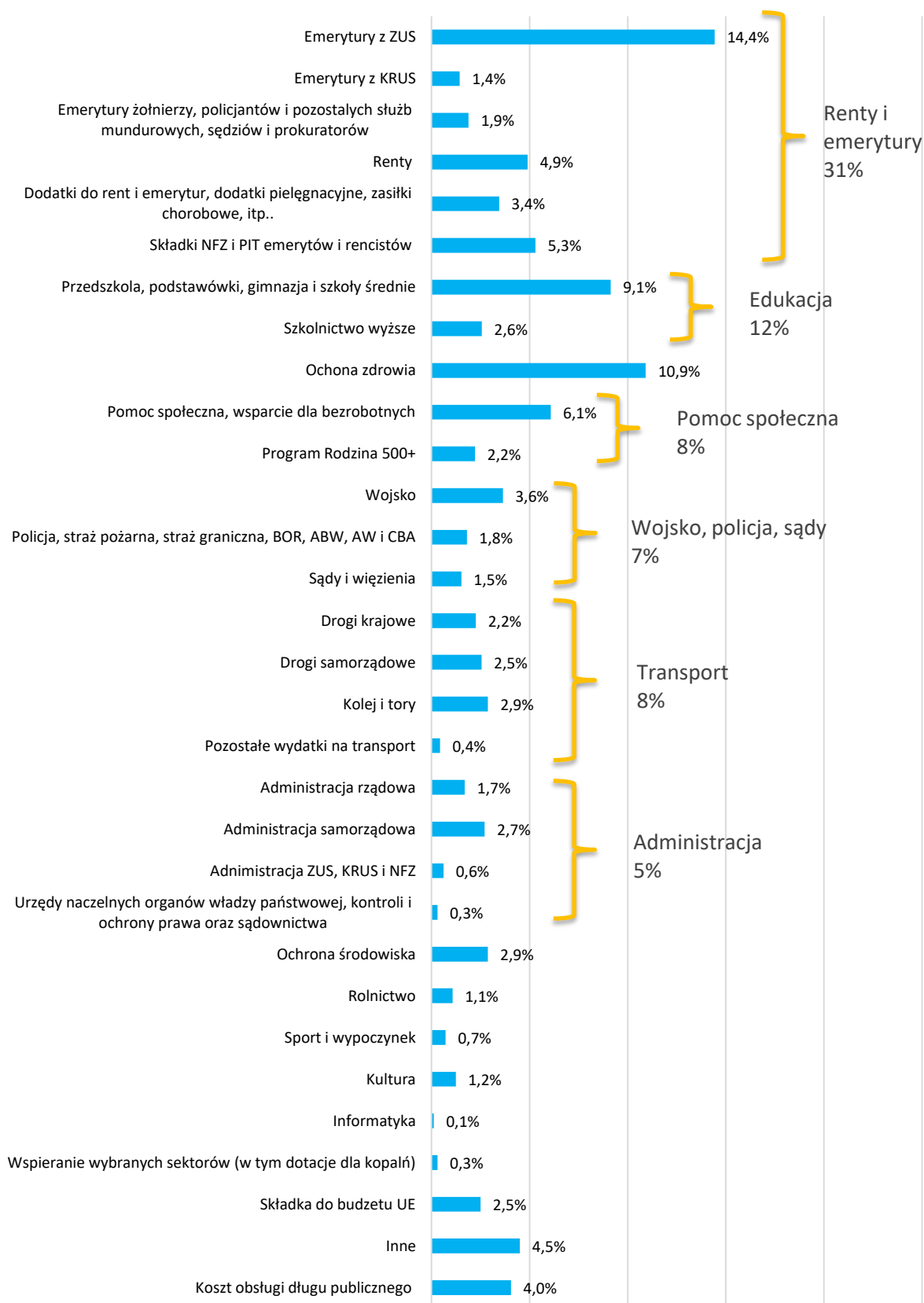
3. Na co wydaje państwo polskie?

Emerytury i renty, edukacja oraz służba zdrowia łącznie odpowiadają za ponad połowę wydatków państwa. W 2016 roku największe pozycje to:

- Emerytury i renty – 6 345 zł na mieszkańca, 31% całości
- Edukacja – 2 365 zł na mieszkańca, 12% całości
- Opieka zdrowotna – 2 207 zł na mieszkańca, 11% całości
- Pomoc społeczna – 1 676 zł na mieszkańca, 8% całości (w tym 448 zł na mieszkańca i 2 pkt. proc. z programu Rodzina 500+)
- Transport – 1 638 zł na mieszkańca, 8% całości
- Wojsko, policja, więzienia, sądy – 1 407 zł na mieszkańca, 7% całości
- Administracja – 1 072 zł na mieszkańca, 5% całości
- Odsetki od długu publicznego - 818 zł na mieszkańca, 4% całości

Szczegółowe rozbicie wydatków prezentuje Wykres 3. Wysoki udział pomocy społecznej (8%) wynikał z wejścia w życie programu Rodzina 500+, chociaż w 2016 roku ciągle w niepełnym wymiarze, bo dopiero od kwietnia. W przyszłym roku udział pomocy społecznej będzie większy już z samego tytułu obowiązywania programu Rodzina 500+ przez pełne 12 miesięcy.

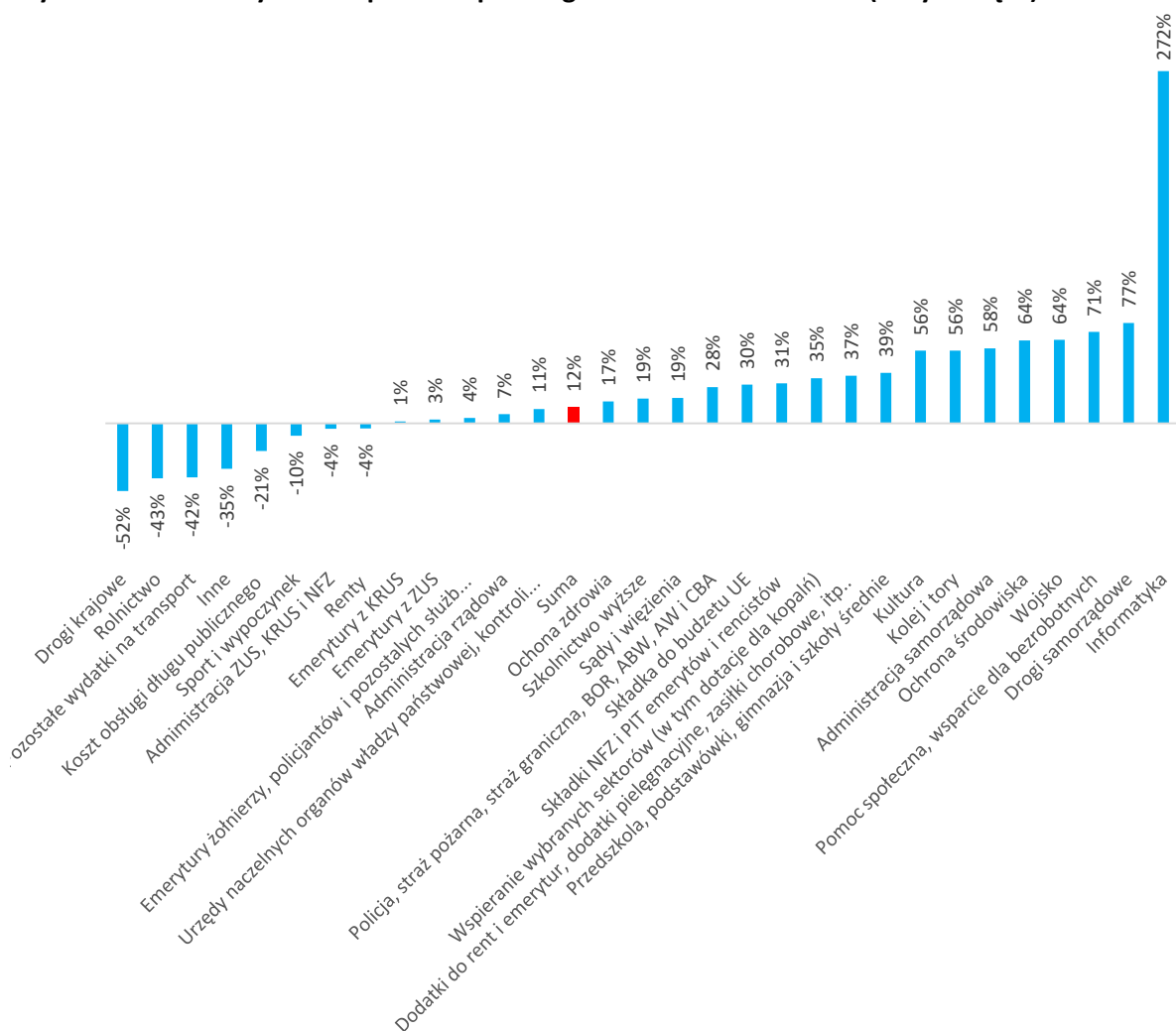
Wykres 3. Struktura wydatków państwa polskiego w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie ustawy budżetowej, budżetów i wykonań budżetów jednostek sektora finansów publicznych i danych KE

Dostępne dane zbiorcze wskazują na załamanie inwestycji państwa w 2016 roku. Oznacza to, że nasze opracowanie bazujące na planach poszczególnych resortów prawdopodobnie zawyża wydatki na drogi samorządowe i wojsko, których budżety prawdopodobnie nie zostały w pełni wykonane. Opieramy się ciągle na szacunkach, które są dostępne tylko dla całego sektora finansów publicznych, bez rozbicia na poszczególne kategorie. Dopiero po opublikowaniu sprawozdania z wykonania budżetu państwa będziemy znać dokładną strukturę wydatków.

Wykres 4. Zmiana wydatków państwa polskiego od 2011 do 2016 roku (ceny bieżące)

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie ustawy budżetowej, wykonania ustawy budżetowej, budżetów i wykonań budżetów jednostek sektora finansów publicznych i danych KE

Odkąd FOR po raz pierwszy przygotował Rachunek od Państwa w 2011 roku, suma wydatków wzrosła nominalnie o 12%. Wykres 4 przedstawia nominalne zmiany wydatków państwa w latach 2011-2016. Część z nich wymaga wyjaśnienia:

- Spadek wydatków na drogi krajowe o 52% to efekt wysokiej bazy: na 2011 przypadał szczyt funduszy UE na drogi w Polsce.
- Spadek wydatków na rolnictwo o 43% nie oddaje w pełni rzeczywistej sytuacji: w dużej mierze rolnictwo finansowane jest z dotacji UE w ramach wspólnej polityki

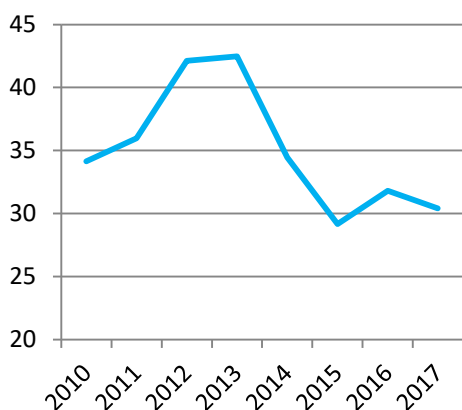
rolnej. Tych funduszy nie uwzględnia Rachunek od Państwa, ponieważ pochodzą od unijnych (w bardzo niewielkiej części polskich) podatników.

- Wzrost wydatków na pomoc społeczną o 71% był w 65% spowodowany wprowadzeniem programu Rodzina 500+ w 2016 roku.
- Wzrost wydatków na informatyzację o 272% nie był znaczący w skali wydatków państwa: informatyzacja z 0,03% udziału w wydatkach wzrosła do 0,11%.
- Spadek kosztów obsługi długu o ponad 20% nie wynika z spadku długu publicznego, który w analizowanym okresie wzrósł z 2 120 zł na mieszkańca aż do 26 257 zł na mieszkańca, a przede wszystkim ze spadku stóp procentowych na światowych rynkach finansowych, o czym piszemy w następnym rozdziale.

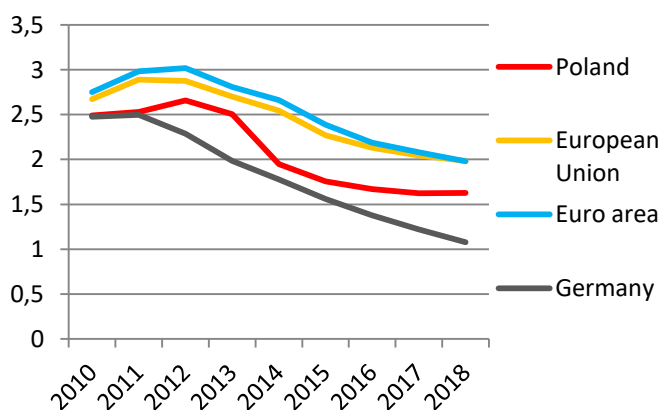
4. Koszty obsługi długu w latach 2010-2017

W latach 2010-2017 znacząco spadła relacja kosztów obsługi długu publicznego do PKB. W 2013 na obsługę zadłużenia wydano ok. 42,5 mld zł, podczas gdy w 2015 już tylko ok. 29,2 mld zł; na kolejne lata zaplanowano co prawda nieznacznie wyższe wydatki na ten cel, ale nie przekraczają one znacząco kwoty 30 mld zł.

Wykres 5. Wydatki na obsługę długu publicznego w mld PLN (ceny bieżące)

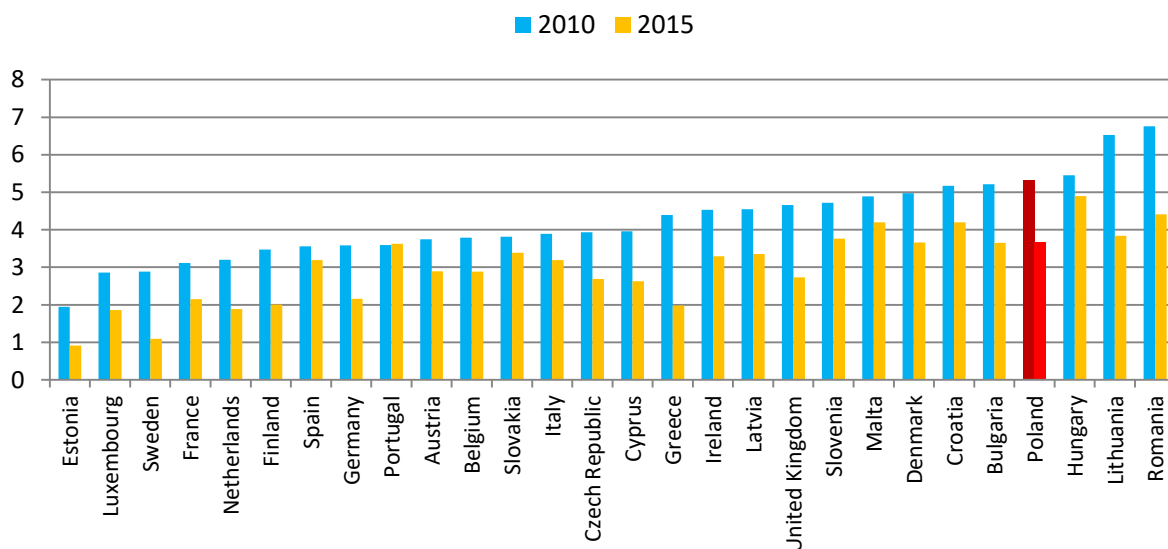
Wykres 6. Obsługa długu publicznego jako procent PKB

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie sprawozdań z wykonania KE budżetu (lata 2010-2015) oraz ustaw budżetowych (lata 2010-2015)

Spadek kosztów obsługi zadłużenia w Polsce jest jednak odzwierciedleniem szerszego trendu w Unii Europejskiej. Na tle innych krajów Polska nie wyróżnia się pod tym względem ani negatywnie, ani pozytywnie, chociaż oprocentowanie Polskiego długu jest ciągle wyższe niż średnia w Europie.

Wykres 7. Stopa oprocentowania długu publicznego na przestrzeni lat

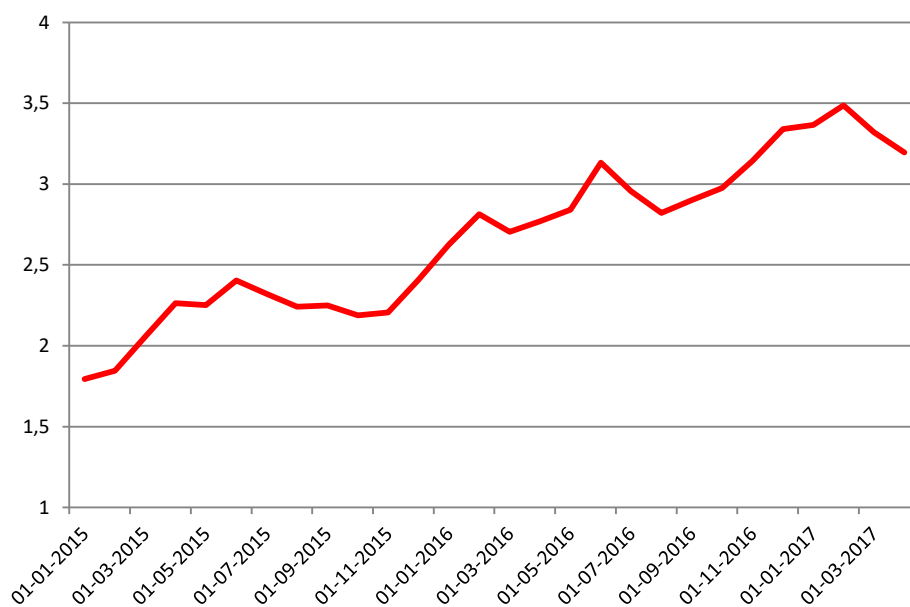
Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie danych KE

4.1. Od czego zależą koszty obsługi długu?

Po pierwsze, koszty obsługi długu publicznego zależą od jego nominalnej wartości. Istotniejszy od nominalnej wartości jest jednak stosunek długu do PKB; ten wzrósł w Polsce z ok. 37% w roku 2000 do ponad 50% obecnie. Drugim istotnym czynnikiem jest wysokość stopy procentowej, po której rząd pożycza środki. Ta spadła w okresie 2010-2015 z 5,3% do 3,65%; podobne spadki dotyczyły też stóp procentowych w innych krajach Unii Europejskiej (wynika to ze spadku stóp procentowych na światowych rynkach finansowych). Wysokość wspomnianej stopy procentowej zależy od stopnia postrzegania wiarygodności pożyczkobiorcy (rządu) przez inwestorów. Ten z kolei zależy między innymi od stabilności finansów publicznych (w tym poziomu długu publicznego), tempa rozwoju i dobrego otoczenia instytucjonalnego.

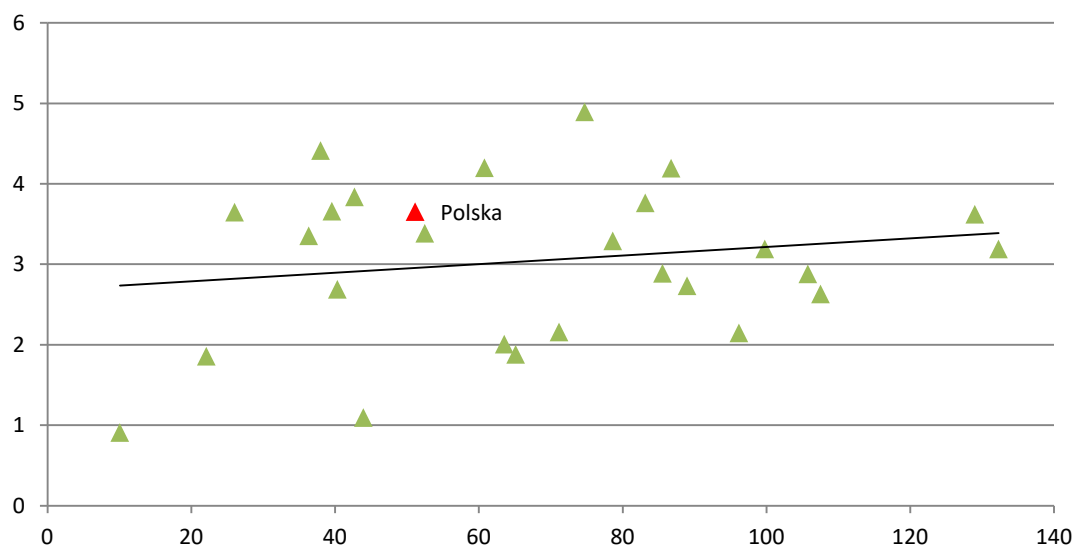
Ważnym czynnikiem w spadku kosztów obsługi długu w ostatnich latach była rosnąca ocena wiarygodności Polski, co znajdowało odbicie w ocenach najważniejszych agencji ratingowych (Moody's, S&P, Fitch). Negatywne zmiany otoczenia instytucjonalnego zaczęły jednak w ostatnim czasie wpływać na ponowne pogorszenie wiarygodności kredytowej naszego kraju. W styczniu 2016 agencja S&P obniżyła rating Polski z poziomu A- do BBB+ za powód podając obawy co do niezależności kluczowych instytucji publicznych. Na wykresie 8 widać, jak zmieniała się różnica (spread) oprocentowania Polskich i Niemieckich 10-letnich obligacji w ciągu ostatnich kilku lat. Różnica ta, która odzwierciedla różnicę pomiędzy kosztami pozyskiwania kapitału przez oba kraje, sugeruje, że w ostatnim okresie Polska jest postrzegana jako kraj coraz mniej wiarygodny. W porównaniu do naszego zachodniego sąsiada, inwestorzy wymagają coraz większej premii za ryzyko za pożyczanie środków Polskiemu państwu.

Wykres 8. Różnica (spread) pomiędzy oprocentowaniem Polskich a Niemieckich 10-letnich obligacji

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie danych stooq.pl

Wykres 9. Zależność stopy oprocentowania długu publicznego (oś pionowa) i stosunku długu do PKB dla krajów UE (bez Grecji)

Źródło: Opracowanie własne FOR na podstawie AMECO

Jak widać na wykresie 9 stopa oprocentowania Polskiego długu jest wciąż relatywnie wysoka biorąc pod uwagę nasz stosunek długu publicznego do PKB – sugeruje to, że inwestorzy wciąż postrzegają Polskę jako kraj mniej wiarygodny finansowo niż kraje Europy Zachodniej. W obliczeniach nie wzięliśmy pod uwagę Grecji z uwagi na jej specjalny status i wynikające z niego nierynkowe stawki stóp procentowych.

Agencja	Rating	Perspektywa
S&P	BBB+	stabilna
Moody's	A2	negatywna
Fitch	A-	stabilna

Na koszt obsługi długu publicznego wpływać może także wysokość stopy inflacji. Im jest ona wyższa, tym szybciej dług „traci na wartości” i łatwiej go spłacić – należy jednak zaznaczyć, że sztuczne przyspieszenie inflacji nie jest zbyt dobrym sposobem na walkę z zadłużeniem³.

5. Notatka metodologiczna

W tym roku dokonaliśmy przeglądu metodologii Rachunku od Państwa i zgodnie z nią skorygowaliśmy dane dla lat ubiegłych. Pozwoliło nam to wykorzystać dodatkowo dane ze sprawozdań z wykonania budżetu w minionych latach, ponieważ co roku Rachunek od Państwa szacowany jest przez nas jeszcze przed pojawieniem się ostatecznych danych. Obecnie jedynie rok 2016 jest szacunkiem, pozostałe lata zawierają dane z wykonania budżetu państwa.

Ze względu na niemożność pozyskania danych dla wszystkich 61 tys. podmiotów sektora finansów publicznych oraz skorygowania przepływów między nimi, Rachunek od Państwa zawiera pozycję bilansującą „Inne”. Co roku w kolejnych Rachunkach od Państwa poprawiamy zasięg oszacowań, zmniejszając tym samym pozycję „Inne”. W 2016 roku pozycja „Inne” w rachunku jest szczególnie niewielka. Prawdopodobnie niestety na skutek zahamowania inwestycji publicznych w 2016 roku, w wyniku czego władze lokalne i wojsko nie wykonały w pełni swoich budżetów inwestycyjnych. Tego dowiemy się jednak dopiero po opublikowaniu przez Ministerstwo Finansów sprawozdania z wykonania budżetu za rok 2016.

Wnioski

W debacie publicznej bardzo często jest podnoszony pomysł obniżenia podatków, jednak znacznie mniej chętnych jest do obniżania wydatków państwa. A wydatki i podatki to dwie strony tego samego medalu. Wysokie wydatki publiczne wymagają wysokich podatków, a wysokie podatki obniżają tempo wzrostu gospodarczego. W porównaniu do szybko rozwijających się państw Polska ma wciąż relatywnie wysokie wydatki.

Ponad połowa wydatków państwa przypada na wypłatę emerytur i rent, opiekę zdrowotną i edukację. Dlatego też trzeba być szczególnie ostrożnym przy pomysłach zwiększania wydatków na te cele - w szczególności na emerytury i renty, które same stanowią ponad 30% wydatków państwa. Pozytywnym zjawiskiem jest widoczny w kolejnych rachunkach od państwa spadek wydatków na obsługę długu publicznego, jednak należy mieć świadomość, że jest to przede wszystkim efekt niskich stóp procentowych na świecie, a nie spadającego zadłużenia Polski - co roku państwo wydaje więcej niż wynoszą jego dochody i dług publiczny rośnie. Dlatego w sytuacji wzrostu światowych stóp procentowych należy się liczyć ze wzrostem kosztów obsługi długu i większymi napięciami w sektorze finansów publicznych.

³ Krótka dyskusja tego tematu znajduje się w: „Escaping the debt crisis. The inflation option: The difficulties involved in pursuing an inflation strategy” dostępnym w internetowym wydaniu The Economist.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wyczerpanego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn, możesz się skontaktować:

Patrycja Satora, dyrektor ds. rozwoju FOR

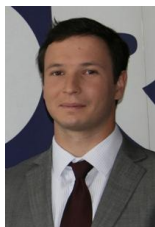
Tel. 500 494 173

patrycja.satora@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność - obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

KONTAKT DO AUTORÓW

Aleksander Łaszek
Główny ekonomista

e-mail: aleksander.laszek@for.org.pl

Rafał Trzeciakowski
Ekonomista FOR

e-mail: rafal.trzeciakowski@for.org.pl

Jan Toczyński
Ekonomista FOR

e-mail: jan.toczynski@for.org.pl

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR

ul. Ignacego Krasickiego 9A ;02-628 Warszawa ; tel. 22 628 85 11

e-mail: info@for.org.pl ; www.for.org.pl

[f/FundacjaFOR](https://www.facebook.com/FundacjaFOR) ; [t/@FundacjaFOR](https://twitter.com/FundacjaFOR)